

ESG PRINCIPLES - A DRIVER OF SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT AND BUSINESS TRANSFORMATION

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

COLLECTION OF SCIENTIFIC ARTICLES

 <https://timeedu.uz/>

 24.10.2025 y.

2-TO'PLAM
2-MAXSUS SON/2025

+998 95 651 90 00
journals@timeedu.uz

“ESG tamoyillari – hududlarni barqaror rivojlantirish va biznesni transformatsiyalash drayveri” mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy anjumani ilmiy maqolalar va tezislari to‘plami. -T.: TMII, 2025. – 752 bet.

Ushbu to‘plamda mamlakatimizda iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, iqlim o‘zgarishi oqibatlariga moslashish va ularni yumshatish, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, ESG tamoyillari asosida hududlar va sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishini ta’minlash, hududlarda “yashil” iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlashning samarali iqtisodiy mexanizmlarini joriy qilish, yirik va o‘rta biznes korxonalari faoliyatini transformatsiyalash va raqobatbardoshligini oshirish, sanoat korxonalarida chiqindilarni boshqarish va sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish, “yashil” texnologiyalar, sun’iy intellekt asosida atrof-muhitni muhofaza qilish, raqamli iqtisodiyot sharoitida mavjud sanoat ishlab chiqarishni raqamli transformatsiya qilish jarayonlarini jadallashtirish orqali ishlab chiqarish sanoatini “drayver” sohaga aylantirish istiqbollari hamda barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashning turli yo‘nalishlariga bag‘ishlangan ilmiy tadqiqot materiallari keltirilgan.

To‘plamda keltirilgan materiallarning mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va keltirilgan huquqiy-me’yoriy hujjatlarning haqqoniyligi, tanqidiy fikr-mulohazalar va takliflarga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar.

Сборник научных статей и тезисов Международной научно-практической конференции на тему «Принципы ESG – драйвер устойчивого развития регионов и трансформации бизнеса». – Т.: ТМII, 2025. – 752 с.

В сборнике представлены материалы научных исследований, посвященные устойчивому экономическому развитию нашей страны, диверсификации производства, адаптации к изменению климата и смягчению его последствий, повышению эффективности природопользования, обеспечению устойчивого развития регионов и промышленных предприятий на основе принципов ESG, внедрению эффективных экономических механизмов поддержки «зеленой» экономики в регионах, трансформации деятельности крупного и среднего бизнеса и повышению его конкурентоспособности, управлению отходами и развитию циклической экономики на промышленных предприятиях, охране окружающей среды на основе «зеленых» технологий, искусственному интеллекту, перспективам превращения обрабатывающей промышленности в «драйверную» отрасль за счет ускорения процессов цифровой трансформации действующего промышленного производства в условиях цифровой экономики, а также различным направлениям обеспечения устойчивого экономического роста.

Авторы сами несут ответственность за содержание представленных в сборнике материалов, достоверность содержащихся в нем статистических данных и представленных нормативно-правовых документов, а также за критические высказывания и предложения.

Tahrir hay’ati: i.f.n., dotsent Sh.K. Narbayev

i.f.n., professor I.S. Xotamov

i.f.d., professor Sh.I. Alibekov

i.f.d., professor V.P. Kuznetsov

i.f.f.d., dotsent N. Nosirova

i.f.f.d., dotsent D. Mamasoatov

assis. G. Axmedova

assis. A. Qudratxo‘jayev

Taqrizchilar: i.f.d., professor N.M. Maxmudov

i.f.d., professor A.A. Yadgarov

KIRISH SO‘ZI

ASSALOMU ALAYKUM, HURMATLI XALQARO ANJUMAN ISHTIROKCHILARI, AZIZ MEHMONLAR!

Sizlarni Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti hamda O‘zbekiston Ekologik Partiyasi Markaziy kengashi tomonidan tashkil etilayotgan mazkur Xalqaro ilmiy-amaliy anjumanda qutlashdan mamnunmiz!

Qadrli anjuman ishtirokchilari, bugun biz “ESG tamoyillari – hududlarni barqaror rivojlantirish va biznesni transformatsiyalash drayveri” mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman o‘tkazmoqdamiz. Bugungi anjumanning asosiy maqsadi mamlakatimizda iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, iqlim o‘zgarishi oqibatlariga moslashish va ularni yumshatish, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, ESG tamoyillari asosida hududlar va sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishini ta’minlash, hududlarda “yashil” iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlashning samarali iqtisodiy mexanizmlarini joriy qilish, yirik va o‘rta biznes korxonalari faoliyatini transformatsiyalash va raqobatbardoshligini oshirish, sanoat korxonalarida chiqindilarni boshqarish va sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish, “yashil” texnologiyalar, sun’iy intellekt asosida atrof-muhitni muhofaza qilish masalalari bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlar, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llarini chiqur tahlil qilgan holda ilmiy amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan imzolangan qaror va farmonlar, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, amalga oshirilayotgan islohotlar ushbu anjuman mavzusining naqadar dolzarbligini anglatadi. Yurtboshimiz tomonidan 2025-yilni “Atrof-muhitni asrash va “yashil” iqtisodiyot yili” deb nomlanishi hamda ushbu yo‘nalishda qabul qilingan Davlat dasturida belgilangan vazifalarning ijrosini ta’minlashda ma’lum ma’noda anjumanning ham o‘z hissasi bo‘ladi deb umid qilamiz.

Anjuman natijalaridan kutilayotgan ilmiy, ijtimoiy va iqtisodiy samaradorlik quyidagilarda o‘z ifodasini topadi:

Ilmiy samaradorlik – anjumandan kutilayotgan ilmiy-amaliy natija mamlakatimiz hududlarida barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta’minlash, sanoat korxonalarining atrof-muhitga bo‘lgan e’tiborini yanada kuchaytirish, biznes strategiyalarini takomillashtirish, shu bilan birga hududlar darajasida barqaror rivojlanishni amalga oshirish darajasini tahlil qilish, “atrof-muhit, jamiyat, boshqaruv” (ESG) tamoyillariga mos holda faoliyat ko‘rsatishlariga erishishning ustuvor yo‘nalishlarini tahliliy o‘rganish asosida olingan natijalarni umumlashtirib ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Ijtimoiy samaradorlik – muhokama qilinadigan masalalarning har birida ijtimoiy samara alohida o‘rin egallaydi. Chunki ESG-tamoyillarining asosiy xususiyati ham ijtimoiy sohaga yuqori darajada e’tibor qaratilishidadir. Shu jihatdan ijtimoiy samarani iqtisodiy jihatdan baholash, bu yo‘nalishda mavjud amaliyotlarni ilmiy tahlil qilishning konseptual yondashuvlarini ishlab chiqishga, hududlarda va biznes sohasida izchil islohotlarni amalga oshirish orqali jamiyatni rivojlantirish, aholining turmush darajasini yaxshilash, barqaror daromad manbalarini shakllantirish, tabiiy resurslar tejamkorligiga erishish asosida kelajak avlod uchun zahiralarini saqlab qolish, aholini ijtimoiy himoya qilish tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Iqtisodiy samaradorlik - iqtisodiy faoliyatning faol ishtirokchilaridan biri ishlab chiqarish korxonalaridir, ular tomonidan mahsulot ishlab chiqarish jarayonida sezilarli darajada uglerod izi qoldiriladi. Shaffof va ekologik toza ma’lumotlarni taqdim etish atrof-

muhitni muhofaza qilish qonunchiligiga rioya qilish uchun zarurdir. Iqtisodiy samaradorlik jihatidan mavzu doirasida muhokama qilinadigan har bir masala katta ahamiyatga ega. Birinchidan, sohada qonunchilik bazasini mustahkamlash; ikkinchidan, korxonalarda ESG tamoyillarini joriy yetishning iqtisodiy samaradorligini baholash uslubiyotini ishlab chiqish; uchinchidan, hududlarning barqaror rivojlanishi uchun mavjud salohiyatini baholash va shu asosda sohalarni diversifikatsiya qilish imkoniyatining vujudga kelishi, to'rtinchidan, korxona va tarmoqlarni rivojlantirishda "yashil" investitsiyalarni jalb qilish hamda ulardan samarali foydalanishga keng yo'l ochiladi.

Albatta bunday o'zgarishlar, texnologik taraqqiyotga hamohang ravishda, qo'shimcha imkoniyatlarni ochishga va rivojlanishning yangi strategiyalarini ishlab chiqishga keng imkoniyatlar yaratmoqda.

Lekin shu bilan bir qatorda, iqtisodiyotni raqamlashtirish va bunday sharoitda biznesni rivojlantirish jarayonlarida, o'ziga xos muammolar va turli savollar ham yuzaga kelmoqda.

Bunday masalalarni o'rganib, uning yechimlarini topish uchun Toshkent menejment va iqtisodiyot institutining professor-o'qituvchilari tomonidan ham turli ilmiy tadqiqotlarni olib borish yo'lga qo'yilgan. Ularning tadqiqotlari natijalaridan - o'quv jarayonlarida, ta'lim sifatini oshirish maqsadlarida, keng foydalaniladi.

Bu o'z navbatida, institutda menejment, iqtisodiyot va axborot texnologiyalari sohalarida tayyorlanadigan malakali mutaxassislarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy ko'nikmalarini ham oshirishga hizmat qiladi.

Bundan tashqari, institutda innovatsion dasturlar va loyihalar orqali talabalarni yangi texnologiyalar bilan tanishtirish, ularda raqamli iqtisodiyot va global biznes muhitida raqobatbardosh bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi.

Xalqaro ilmiy-amaliy anjumanni o'tkazishda hamkorlik qilayotgan O'zbekiston Ekologik Partiyasi Markaziy kengashiga, anjumanda ishtirok etayotgan O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi, BMT ning UNDP loyihasi vakillariga, Federal davlat byudjeti oliy ta'lim muassasasi Kozma Minin nomidagi Nijniy Novgorod davlat pedagogika universiteti, Umumrossiya davlat adliya universitetining (VGUYU) Shimoliy-Kavkaz instituti (filiali), Umumrossiya davlat adliya universitetining (VGUYU) Rostov instituti (filiali), Kazpotrebsoyuz Karaganda universiteti, Kyungdong Universiteti (Koreya Respublikasi), tashkilot va korxonalarining mutaxassislari, xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlarga o'z minnatdorchiligimizni izhor qilamiz.

Bugun sizlarning e'tiboringizga taqdim etiladigan taqdimotlar va fikrlar - bizni zamonaviy iqtisodiyotning yangi talablariga mos keladigan biznes modellarni yaratishga ilhomlantiradi.

Biz bu jarayonda, o'z tajribamizni almashish va birgalikda muammolarni hal qilish uchun yangi g'oyalarni kashf etishni maqsad qilamiz.

Umid qilamanki, anjumanimiz samarali va foydali bo'ladi.

Har biringizning ishtirokingiz va hissangiz bu jarayonda juda muhim.

Keling, birgalikda yangiliklarga ochiq bo'lib, innovatsion yechimlarni izlaylik!

Bugungi anjuman ishiga va unda ishtirok etayotgan barcha ishtirokchilarning ilmiy-ijodiy faoliyatlariga ulkan muvaffaqiyatlar tilaymiz!

Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti rektori

X. Axmedov

MUNDARIJA / ОГЛАВЛЕНИЕ

I SHO‘BA. IQTISODIYOTNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH, ISHLAB CHIQRISHNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH, IQLIM O‘ZGARISHI OQIBATLARIGA MOSLASHISH VA ULARNI YUMSHATISH, TABIIY RESURLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	11
HUDUDLARNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH DASTURLARINI XALQARO STANDARTLAR TIZIMIGA MOSLASHTIRISH IMKONIYATLARI	
Abdulloyev A.J., N.K.Sharapova	11
АНАЛИЗ ГОТОВНОСТИ УНИВЕРСИТЕТОВ К ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ УПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВЫМ ПРЕДПРИЯТИЕМ И РЕАЛИЗАЦИИ ESG-КОНЦЕПЦИИ	
Кузнецов В.П., Назарова Е.Н.	23
ЭКОНОМИКО-ПРАВОВОЙ КОНТРОЛЬ КАК МЕТОД ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ	
Алибеков Ш.И.	33
ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ТАРКИБИНИ БОЗОР КОНЪЮНКТУРАСИ ЎЗГАРИШИГА МОС ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ	
Чариев К.А., Абдулазизов Ш.А.	37
BARQAROR RIVOJLANISHDA YASHIL ENERGIYA TEXNOLOGIYALARINING AHAMIYATI	
Asamxodjayeva S.Sh.	48
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISH JARAYONIDA RAQAMLI BANK XIZMATLARINI KENGAYTIRISH ISTIQBOLLARI	
Meyliqulov Sh.X.	56
МЕХАНИЗМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УПРАВЛЕНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТЬЮ В КОМПАНИЯХ	
Киясов Б.Н.	60
РАЗРАБОТКА И ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ КРІ ДЛЯ УПРАВЛЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬЮ СОТРУДНИКОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ	
Ўқбар Айдын	66
TO‘QIMACHILIK KORXONALARIDA INNOVATSION XATARLARNI BOSHQARISH VA HUDUDIY “YASHIL” IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	
Rashidov J.X.	72
“QURILISH SOHASI FAOLIYATIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH”	
Alimov O.S.	82
O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTINI MAKROIQTISODIY BARQAROR RIVOJLANTIRISH TANHILI	
Nazirova S.X.	89
ПОВЫШЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПРОИЗВОДСТВА ОДЕЖДЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	
Ахмедова Г.А.	99
ОПТИМИЗАЦИЯ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ ПРЕДПРИЯТИЙ МАШИНОСТРОЕНИЯ В НИЖЕГОРОДСКОЙ ОБЛАСТИ НА ПРИМЕРЕ КОМПАНИИ «ГРУППА ГАЗ»	
Лаврентьева Е.В., Пахомичева А.С.	107
БЕРЕЖЛИВОЕ ПРОИЗВОДСТВО КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ МАШИНОСТРОЕНИЯ	
Лаврентьева Е.В., Султанова Л.Л.	113
ТЕНДЕНЦИИ И ПРОБЛЕМЫ РОССИЙСКИХ РЕГИОНОВ ПО ВНЕДРЕНИЮ ESG – СТАНДАРТОВ	
Набоков В.И., Некрасов К.В.	121
ЎЗБЕКИСТОНДА КИРУВЧИ ТУРИЗМНИ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНТИРИШДА АУТСОРСИНГ ХИЗМАТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ЗАРУРАТИ	
Рискулов Р.Б.	125
KORXONADA BREND EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING ILMIY-USLUBIY JIHATLARI	
Sa’dulloyev H.I.	134

RAQAMLI IQTISODIYOTNING MAMLAKAT IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA’SIRI VA “RAQAMLI O‘ZBEKISTON – 2030” STRATEGIYASINI AMALGA OSHIRISHDAN KUTILAYOTGAN NATIJALAR TAHLILI	
Sharipova Sh.B.	140
O‘ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	
Sharipov I.B.	147
РАЦИОНАЛЬНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ТЕРРИТОРИИ ДЕХКАНСКИХ ХОЗЯЙСТВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ГЕОИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ	
Ашуров А.Ф.	155
II SHO’BA. “YASHIL” TEXNOLOGIYALAR, SUN’IY INTELEKT VA ENG YAXSHI TEXNOLOGIYALAR (BAT) ASOSIDA ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISH	164
OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA INNOVATSION MENEJMENTNI RIVOJLANTIRISH: RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI INTEGRATSIYA QILISH YO’LLARI	
Yuldashev I.B.	164
ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ МОДЕЛЬ «УНИВЕРСИТЕТ 4.0»: ПОДГОТОВКА КАДРОВ ДЛЯ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ НИЗКОУГЛЕРОДНОГО ПЕРЕХОДА	
Кузнецова С.Н., Цыбуцинина И.Е., Фролов Ю.С., Горев Н.А.	168
SUN’IY INTELEKT VA REAL VAQT TIZIMLARI ASOSIDA HUDUDIY AVTOMOBIL YO’LLARI MUHANDISLIK INSHOATLARINI LOYIHALASH JARAYONINI MODELLASHTIRISH	
Norinov M.U., Zikrayev A.A.	177
REAL VAQT TIZIMLARI VA SUN’IY INTELEKT ASOSIDA EKOLOGIK MONITORINGNI AVTOMATLASHTIRISHNING ILMIY-ASOSIY YO’NALISHLARI	
Ergashev O.M.	186
ИКЛИМ ЎЗГАРИШЛАРИ ШАРОИТИДА АГРАР СОҲАНИ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНТИРИШДА СУҒУРТА МЕХАНИЗМИНИНГ РОЛИ	
Вахобов А.Р.	195
ИНСОН ВА АТРОФ-МУҲИТ УЙҒУНЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ЙЎЛЛАРИ.	
Йўлдошев Н.Қ.	202
SUN’IY INTELEKTDAN ATROF-MUHITNI MUHOFAZALASHDA FOYDALANISH	
Nasriddinov I.X., Tulyaganov E.J.	209
O‘ZBEKISTONDA KO‘ZI OJIZ SHAXSLARNING IQTISODIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK IMKONIYATLAR	
Isayev K.A., Qurbanov A.G‘.	215
ЧОРВАЧИЛИК ХЎЖАЛИКЛАРИ ВА УЛАРГА ХИЗМАТ КЎРСАТУВЧИ СУБЪЕКТЛАР ЎРТАСИДА КООПЕРАЦИЯ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ АҲАМИЯТИ	
Худайбердиев Ў.Э.	221
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA TIZIMI RIVOJLANISHI SHAROITIDA BIZNESNI BOSHQARISH VA TASHKIL QILISH	
Kambarova Sh.M.	228
BARQAROR INVESTITSİYALAR VA ESG ME’ZONLARI: NAZARIY TAHLIL	
Maxmasobirova N.U.	235
“O‘ZBEKISTON SANOAT TARMOQLARIDA ESG TAMOYILLARIGA ASOSLANGAN BOSHQARUV MECHANIZMLARINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH”	
Rusatamov Z.X.	241
THE ROLE OF ESG PRINCIPLES IN ATTRACTING INSTITUTIONAL INVESTORS IN CORPORATE GOVERNANCE	
Sadikova M.A.	249
OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA IQTISODIY DIVERSIFIKATSIYANING O‘RNI	
Daminova O.M.	254
КОНФУЦИАНСКИЕ ИДЕИ В КОРПОРАТИВНОМ УПРАВЛЕНИИ УЗБЕКИСТАНА	
Нарзуллаева Г.С., Сайфуллаева М.И., Носирова Н.Д.	262
YASHIL TEXNOLOGIYALAR VA SUN’IY INTELEKTNING SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDAGI AHAMIYATI	
Yakubova U.A.	278

HUDUDLARNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY–INSTITUTSIONAL ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA BU YO‘NALISHDAGI DAVLAT SIYOSATI	
Qo‘chqorova M.U.	284
INKLYUZIV IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT KORXONALARI FAOLIYATI RIVOJLANISHINING XORIJIY TAJRIBALARI	
Qurbanov A.G‘.	291
GLOBAL BIZNESDA INNOVATSIYALAR VA ULARNING XUSUSIYATLARI	
Murtazaev O.O.	298
SANOAT KORXONALAR BARQAROR RIVOJLANISHINING NAZARIY-USLUBIY JIHATLARI	
Ismatulloeva M.F.	304
TRANSPORT XIZMATLARINI IQTISODIYOTDA TUTGAN O‘RNI VA VAZIFALARI	
Karimova Sh.U.	311
ФИНАНСОВОЕ ОЗДОРОВЛЕНИЕ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ АГРОБИЗНЕСА КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ И СОКРАЩЕНИЯ БЕДНОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ	
Адиллов Ш.Ш.	315
III SHO‘BA. ESG TAMOIYILLARI ASOSIDA HUDUDLAR VA SANOAT KORXONALARINING BARQAROR RIVOJLANISHINI TA‘MINLASH YO‘NALISHLARI.....	325
“SANOAT-5.0” VA BARQARORLIK: ASOSIY TENDENSIYALAR VA MUAMMOLAR	
Xotamov I.S., Qudratxo‘jayev A.K.	325
ФИНАНСОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ КАК ДРАЙВЕР УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	
Мырзалиева Г.А., Байкенжеева Д.Б.	334
QISHLOQ XO‘JALIGIDA RESURSLARDAN OQILONA FOYDALANISH YO‘LLARI	
Asamxodjayeva Sh.Sh., Qodirov S.Q.	341
ESG TAMOIYILLARI HUDUDIY IQTISODIY SIYOSATDA: BARQAROR RIVOJLANISHNING YANGI PARADIGMASI	
Zaynutdinov I.S.	348
ESG TAMOIYILLARI ASOSIDA SANOAT CHIQINDILARINI QAYTA ISHLASHNING BARQAROR RIVOJLANISHGA TA‘SIRI	
Yusupov U.M.	353
AGLOMERATSIYALARNING “YASHIL” IQTISODIYOT RIVOJLANISHIGA TA‘SIRI	
Mardonov Sh.	362
O‘ZBEKISTON UZUMCHILIK KORXONALARINING EKSPORT SAMARADORLIGIGA EKO-MARKETING TA‘SIRINI TAHLIL QILISHDA SUN‘IY INTELLEKT VA MASHINAVIY O‘RGANISHGA ASOSLANGAN YANGI EKONOMETRIYA YONDASHUVI	
Usmonova Diyora Mahmud qizi	367
O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA SANOATNI TUTGAN O‘RNI.....	379
Matchanova Ma‘rifat Ikramovna.....	379
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISH JARAYONIDA RAQAMLI BANK XIZMATLARINI KENGAYTIRISH ISTIQBOLLARI	
Meyliqulov Sh.X.	384
AVTOMOBILSOZLIKDA MAHALLIYLASHTIRISHNI RIVOJLANTIRISHDA IKKINCHI DARAJALI YETKAZIB BERUVCHILARNING O‘RNI VA ULARNI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI	
Qobilov R.Sh.	388
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МОДЕЛЕЙ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ В КОМПАНИЯХ	
Аділ Ф.С.	392
ВНЕДРЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ МОДЕЛЕЙ И МЕТОДОВ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ В КОМПАНИЯХ	
Жолдасова А.Б.	397
ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ РАЗРЕШЕНИЯ КОРПОРАТИВНЫХ КОНФЛИКТОВ	
Кемпірәлі Е.Қ.	404
РЕИНЖИНИРИНГ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ: ШАГИ К ИХ АВТОМАТИЗАЦИИ	
Пернебаев Е.Б.	409
ВНЕДРЕНИЕ СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ КОРПОРАТИВНЫМИ ИЗМЕНЕНИЯМИ НА ПРЕДПРИЯТИИ	

Рахатова Ж.Н.	414
HUDUDLARNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY-INSTITUTSIONAL ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA BU YO'NALISHDAGI DAVLAT SIYOSATI	
Musulmonova Sh., Hikmatov M.	422
SANOAT KORXONALARIDA ESG TAMOYILLARINI JORIY ETISHNING MILLIY VA XORIJIY TAJRIBASI	
Toxirov J.M.	426
GREEN CAR: QISHLOQ XO'JALIGIDA NAZORATNI YENGILLASHTIRUVCHI AQLLI ROBOT	
Qurbonov Sh.B.	434
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINING TAHLILI	
Baxromov A.B.	437
XALQARO AUDIT STANDARTLARIGA MUVOFIQ AUDITORLIK TEKSHIRUVLARINI YTKAZISH MASALALARI	
Ahmadjonov A.K.	443
ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ИШТИРОКИДАГИ КОРХОНАЛАРНИ ESG-ТРАНСФОРМАЦИЯ ҚИЛИШ: ИНСТИТУЦИОНАЛ АСОСЛАР, ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР ИНТЕГРАЦИЯСИ ВА РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	
Ashurov Z.A.	448
IV SHO'BA. KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI TRANSFORMATSIYALASH VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	459
KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI EKSPORT FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	
Mamasoatov D.R.	459
РЕСТРУКТУРИЗАЦИЯ В СФЕРЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЗАНЯТОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: АНАЛИЗ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА РЫНОК ТРУДА	
Abduraimova N.P.	464
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA BIZNES JARAYONLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLASHTIRISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR TAHLILI	
Suyunov Y.B.	479
АРАБСКАЯ РЕСПУБЛИКА ЕГИПЕТ НА ПУТИ К УСТОЙЧИВОМУ ЭКОНОМИЧЕСКОМУ РОСТУ	
Ziyadullaeva L.C.	487
THE IMPACT OF THE CHINA-KYRGYZSTAN-UZBEKISTAN RAILWAY ON UZBEKISTAN'S ECONOMIC DEVELOPMENT: MECHANISMS, EFFECTS, AND POLICY RESPONSES	
Ye Maoqing.	492
XORIJIY INNAVATSION INVESTITSİYALARNI JALB ETISH DOLZARBLIGI	
Tulyaganov E.J., Ubaydullayeva G.E.	502
QURG'OQCHIL MINTAQALARDA KICHIK AGROBIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	
Qulliyev O.A.	507
BANKLARNING MOLİYAVIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA KAPITAL VA AKTIVLAR RENTABELLIGINING AHAMIYATI	
Alimjanova D.S.	516
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИЯМИ В БИЗНЕС-СФЕРЕ	
Raxymjanova A.A.	519
MAMLAKATIMIZDA EKSPORT JARAYONLARINI BARQARORLASHTIRISH OMILLARI	
Abdvaliyev Sh.X.	524
SANOAT KORXONALARIDA HR MENEJMENT TIZIMINI JORIY ETISH VA XODIMLARNI BOSHQARUV HOLATI TAHLILI	
Toshtemirov S.G'.	534
INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA MOTIVATSIYA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	
Abdufattoxova H.	539
AVTOMATLASHTIRILGAN BUYUMLARNI SARALOVCHI ROBOTLAR	
G'ulomov X.A.	545

APPLICATION OF ESG PRINCIPLES AS A WAY TO INCREASE COMPETITIVENESS IN THE MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES	
Kurbanov U.A., Kurbanova Sh.Y., Alimova D.T.	548
ЦИФРОВИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА РЫНОК ТРУДА.	
Фарходова Ш.Ш.	554
СОВРЕМЕННЫЕ НОВЕЙШИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ЭКОНОМИКЕ И БИЗНЕСЕ: РОЛЬ В СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ РК	
Агабекова Ш.Н., Бокушева С., Байкенжеева Д.Б.	557
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЕНОЙ ЭКОНОМИКИ В РЕГИОНАХ КАЗАХСТАНА: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	
Жартай Ж.М., Саттыбаева Д.М., Рахимова А.Н., Никкель Л.Д.	565
O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH: MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR	
Vahangurov O.O.	571
O‘ZBEKISTONNING YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISH YO‘LLARI VA USTUVORLIKLARI	
Luqmanov B.M.	577
KAPITAL TANQISLIGI SHAROITIDA MOLIVAVIY RESURLARNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH	
Arziyev S.	585
V SHO‘BA. ESG STANDARTLARIGA MOS KELADIGAN INVESTITSIYA LOYIHALARINI QO‘LLAB-QUVVATLASH, DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK VA XALQARO MOLIVA INSTITUTLARI	590
SANOAT KLASTERLARI – SANOAT SALOHİYATINI OSHIRISHNING STRATEGİK YO‘NALISHI SIFATIDA	
Sobirov A.A.	590
АНАЛИЗ ВА СИНТЕЗ МЕТОДЛАРИНИНГ ЭВОЛЮЦИЯСИ	
Дусмуратов Р.Д., Носирова Н.Ж.	597
ESG-ФАКТОРЫ В ПРИНЯТИИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ РЕШЕНИЙ: ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ	
Ким Л.Н., Елтаев Н.К.	606
КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ «ЗЕЛЁНОЙ» ЭКОНОМИКИ НА ПРИМЕРЕ НИЖЕГОРОДСКОЙ ОБЛАСТИ	
Ремизова И.В.	614
TIJORAT BANKLARIDA DAVLAT MAQSADLI DASTURLARINI MOLIVALASHNING ILG‘OR XORIJ TAJRIBALARI	
Shodiyev Sh.S.	620
ВЛИЯНИЕ ЗЕЛЁНЫХ ИНВЕСТИЦИЙ НА ИНВЕСТИЦИОННУЮ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ	
Усманова Ю.	623
YASHIL ENERGETIKA SOHASIDA INVESTITSIYALARNING ROLI	
Primov S.F.	632
ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ В РАМКАХ ЗЕЛЕННЫХ РАБОЧИХ МЕСТ	
Хувайдуллаева И.Х.	638
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INVESTITSIYALARNI JALB QILISH	
Primov S.F.	642
ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИДА УЧРАЙДИГАН РИСКЛАР ВА УЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШ ЙЎЛЛАРИ	
Хусанбоев А.Ғ.	647
ВЛИЯНИЕ ПРИНЦИПОВ ESG НА РЕЗУЛЬТАТЫ ПЕРВИЧНОГО ПУБЛИЧНОГО РАЗМЕЩЕНИЯ АКЦИЙ: КОМПЛЕКСНЫЙ АНАЛИЗ	
Сайдуллаев Ш.	653
РАНВАР КАДРЛАРИНИНГ БОШҚАРУВ КОМПЕТЕНСИЯЛАРИНИ РИВОJЛАНТИРИШДА RAQAMLI TECHNOLOGIYALARNING O‘RNI	
Olimov S.A.	660
MILLIY IQTISODIYOTDA KICHİK TADBIRKORLIKNING O‘RNI VA AHAMIYATI	
Kurbanova Sh.Y., Yusupov A.A.	667
ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ТРАНСФОРМАЦИЮ БИЗНЕС-МОДЕЛЕЙ И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ	

Koptaeva G.II., Bekebaeva M.O.	672
HUDUDLAR TASHQI IQTISODIY STRATEGIYALARINI SHAKLLANTIRISHNING XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI	
Toshboyev M.M.	680
QISHLOQ XO'JALIGIDA KLASSTERLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA DAVLAT SUBSIDİYALARINING AHAMIYATI	
Yuldasheva D.K.	689
O'ZBEKISTONDA JISMONIY TARBIYA VA SPORTNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY-IJTIMOIIY AHAMIYATI	
Mamatov M.N.	699
RAQAMLI-ELEKTRON PULLAR VA KRIPTOVALYUTALAR FARQLARI	
Matchanov T.M., Matchanova M.I.	703
AXBOROT TIZIMLARI XUSUSIYATLARI	
Norinov M.U., Abdulxamid A.I., Oripov O.I., Madaminov F.R.	709
CHIQUINDILARNI QAYTA ISHLASH SANOATI VA ATROF-MUHITGA SALBIY TA'SIRINI KAMAYTIRISH YO'LLARI	
Tursunqulov Sh.R.	715
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA ISHLAB CHIQUARISHNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH VA IQLIM O'ZGARISHI OQIBATLARIGA MOSLASHISH MEXANIZMLARI	
Abduraxmanova Z.T., Rustamova M.M.	722
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI SANOATDA EKOLOGIK SAMARADORLIKNI OSHIRISH	
Hasanov H.X.	727
SHADOW ECONOMY EXPOSED: THE HIDDEN FORCES SHAPING ECONOMY.	
Arziev Sh.R.	735
TIJORAT BANKLARIDA INNOVATSION MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH MEXANIZMLARI	
Axmedova D.B.	741

9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ishlab chiqarish, eksport va tadbirkorlik faoliyatini rag‘batlantirish, savdo va sanoat siyosati samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni, 2025-yil 18-aprel, № PF-67-son.

10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Mahsulotlarni eksport qilish tartib-taomillarini takomillashtirish va qo‘shilgan qiymatga ega tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag‘batlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni, 2025-yil 14-mart, № PF-47-son.

11. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Eksport-import operatsiyalari monitoringini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori, 2003-yil 30-sentabr, № 416-son.

12. Aditya A., Acharyya R. Export diversification, composition, and economic growth: Evidence from cross-country analysis //The Journal of International Trade & Economic Development. – 2013. – T. 22. – №. 7. – C. 975-976.

13. Beverelli C., Neumueller S., Teh R. Export diversification effects of the WTO trade facilitation agreement //World Development. – 2015. – T. 76. – C. 293-310.

QISHLOQ XO‘JALIGIDA KLASSTERLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA‘MINLASHDA DAVLAT SUBSIDIYALARINING AHAMIYATI

Yuldasheva Dildora Kamiljan qizi

Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti

“Iqtisodiyot” kafedrası assistenti

Toshkent kimyo xalqaro universiteti mustaqil izlanuvchisi

Orcid: 0000-0003-4142-1752

E-mail: deeleemkameelovna93@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi klasterlarining moliyaviy barqarorligiga davlat subsidiyalarining ta‘sirini 2018-2023 yillardagi ma‘lumotlar asosida statistik tahlil qilishga bag‘ishlangan. OLS regressiya modeli yordamida subsidiyalarga ta‘sir etuvchi asosiy omillar (yoqilg‘i xarajatlari, tuproq unumdorligi, suv ta‘minoti, texnika xarajatlari va asosiy vositalar) tahli qilingan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, yoqilg‘i xarajatlari, tuproq unumdorligi va asosiy vositalar subsidiya hajmiga ijobiy va statistik ahamiyatli ta‘sir ko‘rsatadi, suv ta‘minoti esa salbiy bog‘liqlikni namoyish etadi. Model yuqori tushuntirish qobiliyatiga ega ($R^2=0.78$). Tadqiqot subsidiyalarni differensial taqsimlash va klasterlarning moliyaviy barqarorligini oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so‘zlar: qishloq xo‘jaligi klasterlari, davlat subsidiyalari, moliyaviy barqarorlik, OLS regressiya, yoqilg‘i xarajatlari, tuproq unumdorligi.

Abstract. This research paper conducts a statistical analysis of the impact of state subsidies on the financial stability of agricultural clusters in Uzbekistan, based on 2018-2023 data. Using an OLS regression model, the key factors influencing subsidies (fuel costs, soil fertility, water supply, machinery costs, and fixed assets) were analyzed. The results indicate that fuel costs, soil fertility, and fixed assets have a positive and statistically significant impact on subsidy volume, while water supply demonstrates a negative correlation. The model exhibits high explanatory

power ($R^2=0.78$). The study provides practical recommendations for differentiated subsidy distribution and enhancing the financial stability of clusters.

Keywords: agricultural clusters, state subsidies, financial stability, OLS regression, fuel costs, soil fertility.

Аннотация. Данное исследование посвящено статистическому анализу влияния государственных субсидий на финансовую устойчивость сельскохозяйственных кластеров в Узбекистане на основе данных за 2018-2023 годы. С помощью модели OLS-регрессии были проанализированы ключевые факторы, влияющие на субсидии (затраты на топливо, плодородие почвы, водоснабжение, затраты на технику и основные средства). Результаты показывают, что затраты на топливо, плодородие почвы и основные средства оказывают положительное и статистически значимое влияние на объем субсидий, тогда как водоснабжение демонстрирует отрицательную корреляцию. Модель обладает высокой объяснительной способностью ($R^2=0.78$). Исследование предлагает практические рекомендации по дифференцированному распределению субсидий и повышению финансовой устойчивости кластеров.

Ключевые слова: сельскохозяйственные кластеры, государственные субсидии, финансовая устойчивость, OLS-регрессия, затраты на топливо, плодородие почвы.

Kirish

O'zbekiston agrar sohasida amalga oshirilayotgan tub islohotlar mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining strategik yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. 2018-yildan boshlab klasterlashgan qishloq xo'jaligi tizimi joriy etilishi tarmoqda tubdan o'zgarishlarga sabab bo'ldi. Klaster tizimi fermer xo'jaliklari, qayta ishlovchi korxonalar, logistika markazlari va eksportyorlar o'rtasida integratsiyalashgan ishlab chiqarish zanjirini tashkil etuvchi iqtisodiy model bo'lib, resurslardan oqilona foydalanish va qiymat zanjirini to'liq qamrab olishga xizmat qiladi.

2023-yil holatiga ko'ra, O'zbekistonda 669 ta agrosanoat klasteri faoliyat ko'rsatmoqda. Ulardan paxta-to'qimachilik klasterlari 153 ta, g'allachilik klasterlari 126 ta, meva-sabzavotchilik klasterlari 136 ta tashkil etadi. Klasterlar tomonidan sohaga 510 million dollar investitsiya jalb qilingan. Biroq, klaster tizimining samaradorligi ko'p jihatdan moliyaviy ta'minotga, xususan, davlat tomonidan berilayotgan subsidiyalarga bevosita bog'liqdir. Davlat subsidiyasi klasterlarning ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, mehnat unumdorligini oshirish hamda eksport salohiyatini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Davlat subsidiyasi klaster subyektlariga yo'naltiriladigan moliyaviy yordam shakli bo'lib, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va eksport salohiyatini kuchaytirishga xizmat qiladi. 2023-yilda qishloq xo'jaligi mahsulot ishlab chiqaruvchilarga 840 milliard so'm subsidiya ajratilgan. Bunda suv tejovchi texnologiyalarga 26,4 milliard so'm, bog'dorchilikni rivojlantirishga 99,2 milliard so'm ajratildi.

Tadqiqotning maqsadi davlat subsidiyalarining klasterlar moliyaviy barqarorligiga ta'sirini statistik tahlil asosida baholash va subsidiya taqsimotini

optimallashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot masalalari: davlat subsidiyalari ta'sir etuvchi asosiy omillarni aniqlash; yoqilg'i xarajatlari, tuproq unumdorligi va asosiy vositalarning subsidiyalarga ta'sirini baholash; subsidiya taqsimotidagi muammolarni aniqlash va yechim yo'llarini taklif etish. Tadqiqotning dolzarbligi yoqilg'i narxining o'sishi, suv tanqisligi va inflyatsion bosim sharoitida davlat yordamining strategik yo'naltirilishi iqtisodiy barqarorlik uchun muhim ahamiyatga ega bo'lishi bilan izohlanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot 2018-2023 yillar davridagi O'zbekiston qishloq xo'jaligi klasterlari faoliyati statistik ma'lumotlariga asoslangan. Ma'lumotlar Qishloq xo'jaligi vazirligi, Statistika agentligi va Markaziy bankning rasmiy hisobotlaridan olingan.

Tadqiqot uchun paxta-to'qimachilik (153 ta), g'allachilik (126 ta), meva-sabzavotchilik (136 ta) klasterlari tanlangan. Jami 415 ta klaster ma'lumotlari tahlil qilindi. Vaqt davri 2018-2023 yillarni qamrab oldi.

Ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilish uchun Stata 18.0 statistik dasturi qo'llandi. Tadqiqotda quyidagi metodlar ishlatildi: deskriptiv statistika, korrelyatsiya tahlili va OLS regressiya modeli. Regressiya tenglamasi quyidagicha ifodalandi:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \varepsilon$$

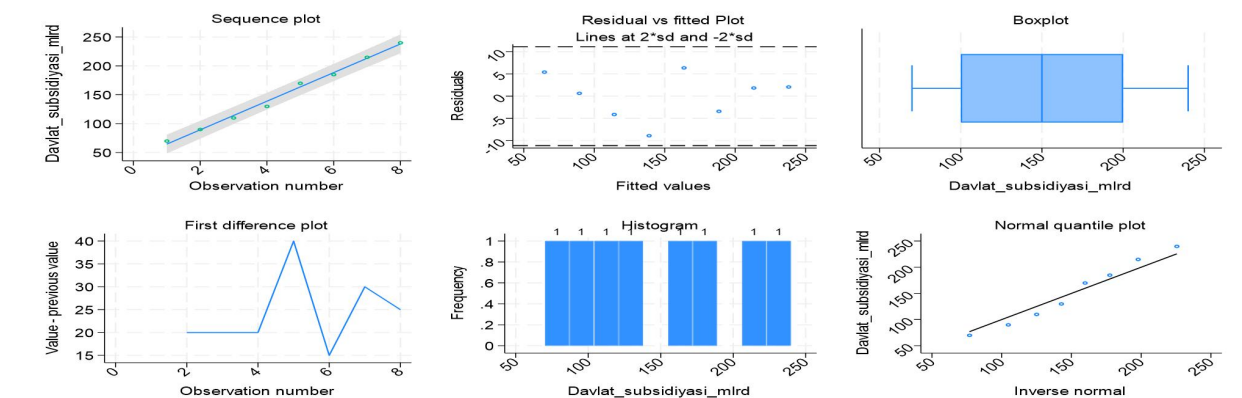
Bu yerda Y – davlat subsidiyasi, X_1 – yoqilg'i xarajati, X_2 – tuproq unumdorligi, X_3 – suv ta'minoti, X_4 – texnika xarajati, X_5 – asosiy vositalar, β_0 – doimiy hadlar, β_1 - β_5 – regressiya koeffitsientlari, ε – xatolik hadi.

Diagnostic testlari sifatida avtokorrelyatsiya testi, normal taqsimot testi (Q-Q plot) va geteroskedastiklik testi amalga oshirildi. Marginal ta'sirlar tahlili uchun delta-usuli qo'llandi. Modelning sifatini baholash uchun R^2 , F-statistika, p-qiyamatlar, AIC va BIC ko'rsatkichlari hisoblandi. Barcha statistik testlar 5% ahamiyatlilik darajasida amalga oshirildi ($\alpha = 0.05$).

Tahlil va natijalar

Chap yuqori burchakdagi Sequence plot orqali ko'rishimiz mumkinki, davlat subsidiyalari yildan-yilga izchil o'sish yo'lida borgan. Bu chiziqli trend grafigi bo'lib, ijobiy yo'nalishdagi o'zgarishni anglatadi. First difference plot esa har bir davrda o'zgarishlar qanday bo'lganini ko'rsatadi – bunda ayrim yillarda o'sish kuchli, ayrim yillarda esa sekinlashgani ko'rinadi. Bu – moliyaviy ajratmalarda barqarorlik to'liq emasligini bildiradi.

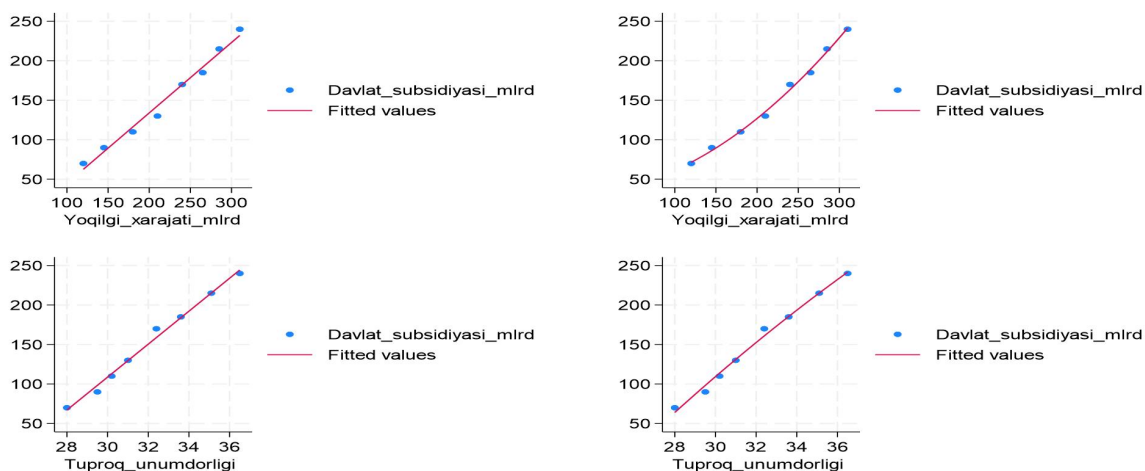
Sixplot for Davlat_subsidiyasi_mlrd

1-rasm. Davlat subsidiyasining sixplot chizmasi

Quyi o'ng burchakdagi Normal quantile plot (Q-Q plot) va Histogram grafiklari subsidiyalarning taqsimoti haqida ma'lumot beradi. Histogramda har bir qiymat bir xil chastotada takrorlangan, bu esa boshqa statistik testlar uchun muvozanatli taqsimot ekanini bildiradi. Q-Q plotdagi nuqtalar deyarli to'g'ri chiziq ustida joylashgan – bu normal taqsimotga yaqin ekanligini ko'rsatadi.

O'ng yuqoridagi Boxplot orqali subsidiyalar hajmining tarqalishi ko'rsatilgan. Bu yerda mediana, kvartillar va chekka qiymatlar aniqlanadi. Grafikda keskin chiqindilar (outlier) ko'rinmayapti, bu esa ma'lumotlar izchil ekanligini bildiradi. Residual vs Fitted plot esa qoldiq (residual) qiymatlar regressiya modeli bo'yicha qanday taqsimlanganini ko'rsatadi – nuqtalar 2σ (standart og'ish) oralig'ida joylashgan, bu moslashuv yaxshi bo'lganidan dalolat beradi. Mazkur grafiklar Davlat subsidiyalari (mlrd so'mda) bilan yoqilg'i xarajatlari va tuproq unumdorligi o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi. Har bir grafikda ko'k nuqtalar – haqiqiy kuzatuvlar, qizil chiziq esa – regressiya chizig'i (fitted values) sifatida aks etgan.

2-rasm. O'zgaruvchilar chiziqli munosabatining scatterplot chizmasi

2-rasmda ko'rsatilganidek, yoqilg'i xarajatlari oshgani sari davlat subsidiyalari ham ortgan. Regressiya chizig'i deyarli barcha nuqtalar bilan mos tushgan, bu esa ularning o'rtasida kuchli ijobiy korrelyatsiya mavjudligini bildiradi. Ya'ni, qishloq xo'jaligidagi texnik ishlar va logistika xarajatlari ko'paysa, davlat tomonidan ajratiladigan subsidiya ham ko'paygan. Bu grafik ham birinchi grafikni takrorlaydi, ammo u balki turli model yoki boshqa o'lchovdagi takroriy regressiyani ko'rsatadi. Unda ham yoqilg'i xarajatlari bilan davlat yordami o'rtasida chiziqli aloqa mavjud. Bunday tengliklar siyosiy qarorlar asosida yoqilg'i narxlari subsidiyalarga qanday ta'sir qilishini modellash uchun ishlatiladi. Bu grafikda tuproq unumdorligi ortgan sari subsidiyalar hajmi ham oshgan. Bu aloqaning iqtisodiy izohi – unumdor yerga ega bo'lgan hududlar ko'proq mahsulot yetishtiradi, bu esa ko'proq davlat ko'magini talab qiladi yoki oladi. Regressiya chizig'i aniq mos tushgan, bu esa barqaror va chiziqli bog'liqlikni ko'rsatadi.

Bu grafikda ham yuqoridagi holat qayta tasdiqlangan: tuproq unumdorligi va davlat subsidiyasi o'rtasida mustahkam ijobiy bog'liqlik mavjud. Bu holatda ham barcha nuqtalar regressiya chizig'iga juda yaqin joylashgan bo'lib, bu natijani statistika nuqtai nazaridan ishonchli qiladi. Shuningdek, bu indikatorlar rejalashtirish siyosatida foydalanilishi mumkin.

Qishloq xo'jaligidagi klasterlarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashda davlat subsidiyalari hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Ushbu subsidiyalar, ayniqsa, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, resurslardan samarali foydalanish va investitsion faollikni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Quyidagi asosiy o'zgaruvchilar subsidiyaning samaradorligini tahlil qilishda bevosita ta'sir ko'rsatuvchi omillar quyida mulohaza qilinmoqda.

Klasterlar faoliyatining asosiy elementi bo'lgan texnik vositalar (traktor, kombayn, sug'orish uskunalari) ishlashi uchun zarur bo'lgan yoqilg'i mahsulotlari narxining o'sishi, ishlab chiqarish tannarxiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. Agar yoqilg'i xarajatlari yuqori bo'lsa, ishlab chiqarish samaradorligi pasayadi va klaster moliyaviy bosim ostida qoladi. Bunday sharoitda davlat subsidiyasining mavjudligi yoqilg'i xarajatlarini qoplash orqali foydalilik ko'rsatkichlarini muvozanatda ushlab turadi. Regressiya natijalari ham shuni ko'rsatadiki, yoqilg'i xarajatlarning har bir birligiga to'g'ri keladigan subsidiyadagi ijobiy bog'liqlik klasterlarning moliyaviy sog'lomligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tuproqning tabiiy unumdorligi yuqori bo'lgan hududlarda ishlab chiqarish natijalarining yuqori bo'lishi kutiladi. Bu bevosita klasterlarning daromad bazasini oshiradi. Shunga qaramay, hatto unumdor tuproqli hududlarda ham texnik va moliyaviy cheklovlar mavjud bo'lishi mumkin. Shu sababdan, davlat tomonidan tuproq unumdorligini saqlash va oshirishga yo'naltirilgan subsidiyalar (masalan, o'g'it xarajatlari, agrotexnik tadbirlar) klasterlarga uzoq muddatli foyda keltiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, tuproq unumdorligi va subsidiyalar o'rtasida kuchli ijobiy korrelyatsiya mavjud bo'lib, bu barqaror ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlaydi.

Suv resurslariga kirish imkoniyati – ayniqsa qurg'oqchil hududlarda – agroklastlar barqarorligining muhim omilidir. Tomchilatib sug'orish, suvni tejovchi texnologiyalar va irrigatsiya tizimlarining yangilanishi davlat subsidiyasiz deyarli amalga oshmaydi. Shu sababli, suv ta'minoti qoniqarli bo'lmagan hududlarda subsidiya ajratilishi orqali ishlab chiqarish barqarorligi saqlab qolinadi. Tadqiqotlar ko'rsatadiki, suv bilan ta'minlanganlik darajasining past bo'lishi subsidiyalarga talabni oshiradi, ya'ni ular o'rtasida salbiy, ammo iqtisodiy jihatdan izohli bog'liqlik mavjud.

Klastlar o'z faoliyatini yuritishda turli turdagi texnikalardan keng foydalanadi. Ularning yangilanishi, texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash xarajatlari doimiy xarajatlar qatoriga kiradi. Bu xarajatlar yuqori bo'lganda, davlat subsidiyalari bu bosimni yumshatib, ishlab chiqarishni to'xtatib qo'ymaslik uchun moliyaviy tayanch bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, texnikani zamonaviylashtirish orqali mahsulot sifati va hosildorlik oshadi, bu esa klaster moliyaviy ko'rsatkichlariga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

1-jadval

OLS model regressiya natijalari

Davlat_subsidiyasi (mlrd. So'm)	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf	Interval]	Sig
Yoqilgi xarajati (mlrd. so'm)	1.145	.185	6.19	.025	.349	1.941	**
Tuproq unumdorligi	12.00	2.755	4.36	.049	.155	23.863	**
Suv taminoti	-101.9	230.31	-4.40	.048	-2004.934	-23.049	**
Texnika xarajati mlrd	-.107	.05	-2.12	.168	-.323	.11	
Asosiy vositalar mlrd	.054	.008	6.63	.022	.019	.09	**
Constant	83.6	99.89	0.84	.49	-346.106	513.481	
Mean dependent var		151.250	SD dependent var			60.872	
R-squared		0.780	Number of obs			8	
F-test		1950.417	Prob > F			0.001	
Akaike crit. (AIC)		31.437	Bayesian crit. (BIC)			31.913	

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

$$\text{Davlat_subsidiyasi} = 83.688 + 1.145 \cdot \text{Yoqilgi_xarajati} + 12.009 \cdot \text{Tuproq_unumdorligi} - 1013.992 \cdot \text{Suv_ta'minoti} - 0.107 \cdot \text{Texnika_xarajati} + 0.054 \cdot \text{Asosiy_vositalar}$$

Model bo'yicha yoqilg'i xarajatlari har bir birlikka (1 mlrd so'm) oshganida, davlat subsidiyasi o'rtacha 1.145 mlrd so'mga oshadi. Bu o'rtadagi bog'liqlik statistik jihatdan ishtirok etuvchi omil ($p = 0.025$) bo'lib, u 5% ishonch darajasida muhim ta'sirga ega ekanligini bildiradi. Bu degani, qishloq xo'jaligida energiya xarajatlari ortganda, davlat klasterlarni qo'llab-quvvatlash uchun subsidiya ajratishni ko'paytiradi.

Tuproq unumdorligi indeksining 1 birlikka oshishi davlat subsidiyalarini oʻrtacha 12.009 mlrd soʻmga oshiradi. Bu oʻzgaruvchi ham $p = 0.049$ koʻrsatkichga ega boʻlib, 5% darajada statistik ahamiyatga ega. Bu shuni anglatadiki, unumdor hududlarda davlat subsidiyasi koʻproq ajratiladi, chunki u yerda ishlab chiqarish natijador va eksportbop mahsulot yetishtirish imkoniyati katta boʻladi.

Bu oʻzgaruvchi kutilmagan natijani koʻrsatmoqda – suv taʼminoti oshgan sayin subsidiyalar kamaymoqda, yaʼni ularning oʻrtasida salbiy bogʻliqlik mavjud. Koʻrsatkich -1013.992 boʻlib, 1 birliklik yaxshilanish subsidiyani 1 mlrd soʻmga kamaytiradi. Bu iqtisodiy jihatdan shunday izohlanadi: suv taʼminoti yaxshi boʻlgan hududlarda davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlash ehtiyoji pastroq boʻladi.

Texnikaga xarajatlarning koʻpayishi davlat subsidiyasiga salbiy taʼsir koʻrsatadi, yaʼni koeffitsient -0.107 . Biroq, bu oʻzgaruvchining p -qiymati $= 0.168$ boʻlgani uchun, u statistik jihatdan ishonchli emas deb hisoblanadi. Bu texnika xarajatlari oʻz-oʻzidan subsidiyalarga barqaror taʼsir koʻrsatmasligini anglatadi.

Asosiy vositalar – bu klasterning ishlab chiqarish quvvatini belgilovchi asosiy aktivlardir. Bular orasiga yer maydonlari, texnikalar, binolar, omborlar va qayta ishlash uskunalari kiradi. Davlat subsidiyasi aynan asosiy vositalarning yangilanishiga yoki kengaytirilishiga yoʻnaltirilsa, klasterlar uzoq muddatda oʻz-oʻzini moliyalashtirish darajasiga erishadi. Tahliliy model shuni koʻrsatdiki, asosiy vositalar qiymatining oshishi bilan subsidiyalar hajmi oʻrtasida ijobiy bogʻliqlik mavjud boʻlib, bu rivojlanish va kengayish ehtiyojining davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlanayotganini bildiradi. Yuqoridagi barcha mustaqil oʻzgaruvchilar klasterlar moliyaviy faoliyatining ustuvor elementlarini ifodalaydi. Davlat subsidiyasi esa – ushbu elementlarning barqaror ishlashi va oʻsishiga yordam beruvchi asosiy moliyaviy vositadir. Har bir oʻzgaruvchi orqali iqtisodiy modelda subsidiyaning ahamiyati statistik jihatdan asoslangan va ijobiy natijalar bergan. Shu sababli, klasterlarni qoʻllab-quvvatlash siyosatida davlat subsidiyasini strategik instrument sifatida doimiy takomillashtirib borish zarur.

Asosiy vositalar qiymatining oshishi subsidiya hajmini oshiradi – har bir birlik (1 mlrd soʻm) asosiy vosita oʻsishi subsidiyani 0.054 mlrd soʻmga oshiradi. Bu bogʻliqlik $p = 0.022$ boʻlib, statistik jihatdan ahamiyatli hisoblanadi. Demak, aktivlari koʻp boʻlgan klasterlar koʻproq subsidiya oladi, chunki ular samarali faoliyat yuritishga tayyor boʻladi. Modelda doimiy aʼzo (constant) qiymati 83.688 boʻlib, mustaqil oʻzgaruvchilar 0 ga teng boʻlganda ham, davlat subsidiyasining mavjudligi saqlanib qolishini anglatadi. Biroq bu oʻzgaruvchi statistik ahamiyatga ega emas ($p = 0.49$), yaʼni bu qiymat aniq talqin uchun unchalik muhim emas.

Modelning R-squared qiymati $= 0.78$ boʻlib, bu regressiya modelidagi mustaqil oʻzgaruvchilar davlat subsidiyalaridagi oʻzgarishlarning 78 foizini tushuntirib beradi degani. Bu yaxshi koʻrsatkich hisoblanadi, yaʼni model kuchli mos kelgan.

Mazkur OLS model orqali shuni aytish mumkinki, yoqilg'i xarajatlari, tuproq unumdorligi va asosiy vositalar qiymati davlat subsidiyasiga ijobiy va statistik ahamiyatli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, suv ta'minoti subsidiyani kamaytirishi mumkin, bu esa mintaqaviy siyosatni differensial yondashuv bilan olib borish zarurligini bildiradi.

2-jadval

**Klasterlar bo'yicha davlat subsidiyalari taqsimoti
(2023-yil, milliard so'm)**

Yo'nalish	Subsidiya hajmi	Ulushi (%)
Chorvachilik	638,3	76,0
Bog'dorchilik	99,2	11,8
Suv tejovchi texnologiyalar	26,4	3,1
Ipakchilik va qorako'lichilik	76,0	9,1
Jami	840,0	100,0

Manba: Qishloq xo'jaligi vazirligi ma'lumotlari asosida muallif hisoblari

2023-yilda qishloq xo'jaligi klasterlari bo'yicha davlat subsidiyalari 840 mlrd so'mni tashkil etdi; ulushning 76 foizi (638,3 mlrd so'm) chorvachilikka ajratildi, bu oziq-ovqat xavfsizligi va ichki talabni qondirishga qaratilgan strategiyani aks ettiradi. Bog'dorchilik 99,2 mlrd so'm (11,8%) bilan ikkinchi o'rinda turdi, mevasabzavot eksportini rivojlantirish maqsad qilindi. Ipakchilik va qorako'lichilik an'anaviy soha sifatida 76,0 mlrd so'm (9,1%) ni egalladi. Suv tejovchi texnologiyalarga esa atigi 26,4 mlrd so'm (3,1%) ajratildi, bu qurg'oqchilik sharoitida resurslar samaradorligini oshirishga qaratilgan cheklangan sarmoyani ko'rsatadi.

Suv tejovchi texnologiyalar bo'yicha subsidiya tarkibi:

- G'allachilik yo'nalishi: 18,5 mlrd. so'm
- Kartoshka: 1,6 mlrd. so'm
- Ozuqabop ekinlar: 5,0 mlrd. so'm
- Sabzavotchilik: 1,3 mlrd. so'm
- Bog'dorchilik (tomchilatib sug'orish va infrastruktura): 99,2 mlrd. so'm

2023-yilda klaster va fermer xo'jaliklariga quyidagi miqdorda imtiyozli kreditlar ajratilgan:

3-jadval

Klasterlarni kreditlash (2023-yil)

Yo'nalish	Miqdor (trln. so'm)	O'zgarish
G'alla yetishtirish	5.052	+1.1 trln. (+28%)
Paxta yetishtirish	9.8	+1.2 trln. (+14%)
Terim xarajatlari	3.6	-
Meva-sabzavot	0.322	-
JAMI	18.774	-

Manba: Qishloq xo'jaligi rivojlantirish jamg'armasi

Kreditlar taqsimotidagi muvozanatsizlik an'anaviy sohalarning hukmronligi va diversifikatsiya siyosatiga to'sqinlik qilishini ko'rsatadi. Chorvachilikka qaratilgan subsidiyalar va paxta-g'allaga yo'naltirilgan kreditlar resurslarning diversifikatsiyalangan iqtisodotga o'tish zaruratiga qaramay an'anaviy tarmoqlarni qo'llab-quvvatlashda davom etayotganligini anglatadi. Meva-sabzavot, bog'dorchilik va suv tejovchi texnologiyalar kabi yuqori rentabell va barqaror sohalarga nisbatan chetlashtirilgan moliyalashtirish ularning rivojlanish salohiyatini cheklaydi. Samarali qishloq xo'jaligi siyosatini amalga oshirish uchun subsidiyalar va kreditlarni qayta taqsimlash kerak bo'lib, an'anaviy sohalarni qo'llab-quvvatlash bilan birga yangi va yuqori daromad keltiradigan yo'nalishlarni rivojlantirishga yo'naltirilgan muvozanatlangan yondashuv talab etiladi.

Kreditlarni so'ndirish darajasi:

- G'alla bo'yicha: 4.766 trln. so'm (94%)
- Paxta terim bo'yicha: 3.2 trln. so'm (97%)
- Meva-sabzavot bo'yicha: 0.285 trln. so'm (89%)

Tadqiqot natijalari davlat subsidiyalarining klasterlar moliyaviy barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi rolini o'ynashini tasdiqladi. Yoqilg'i xarajatlari bilan subsidiyalar o'rtasidagi kuchli ijobiy bog'liqlik O'zbekiston sharoitida qishloq xo'jaligi tarmoqlarining energiya va texnikaga yuqori darajada bog'liqligini aks ettiradi.

Qishloq xo'jaligida minglab gektar yerlarni haydash, ekinlarni sug'orish, hosilni yig'ib-terib olish uchun traktorlar, kombaynlar va nasoslar zarur. Yoqilg'i narxi oshgan sayin ishlab chiqarish tannarxi ortadi. Masalan, 2019-2023 yillarda inflyatsiya darajasi 10-15,2 foiz oralig'ida o'zgargan, bu esa ishlab chiqarish xarajatlariga bevosita ta'sir ko'rsatgan. Tahlil natijalariga ko'ra, yoqilg'i xarajatlari 1 milliard so'mga oshganda davlat subsidiyasi 1,145 milliard so'mga ortishi davlatning narx o'zgarishlariga reaktiv yondashuvda ekanligini ko'rsatadi.

Tuproq unumdorligi bilan subsidiyalar o'rtasidagi ijobiy bog'liqlik davlatning resurslarni optimal taqsimlash strategiyasini ifodalaydi. O'rtacha hosildorlik 2016-yildagi 26,2 sentnerdan 2023-yilda 36,0 sentnerga yoki 37 foizga oshdi. Unumdor hududlarda ajratilgan subsidiyadning samaradorligi yuqori bo'ladi – har bir so'm subsidiya natijasida ko'proq mahsulot olinadi.

Suv ta'minoti va subsidiyalar o'rtasidagi salbiy bog'liqlik territorial adolat tamoyiliga asoslangan. Suv bilan yaxshi ta'minlangan hududlarda sug'orish infratuzilmasi rivojlangan va klasterlar davlat yordamisiz ham barqaror ishlay oladi. 2023-yilda suv tejovchi texnologiyalar 161,6 ming gektar maydonni qamrab oldi, bu esa resurslardan samarali foydalanishga yordam berdi.

Texnika xarajatlarining statistik ahamiyatsizligi bu omilning subsidiyaga bevosita ta'sir qilmasligini bildiradi. 2023-yilda 1100 dan ortiq qishloq xo'jaligi

texnikalari xarid qilinib, texnika bilan ta'minlanish darajasi 92 foizni tashkil etdi. Asosiy vositalar qiymati bilan subsidiyalar o'rtasidagi ijobiy bog'liqlik yirik ishlab chiqarish resurslariga ega klasterlar davlat tomonidan ko'proq qo'llab-quvvatlanishini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari subsidiya taqsimoti siyosatini takomillashtirish uchun quyidagi yo'nalishlarni belgilaydi. Birinchidan, yoqilg'i narxlari o'zgarishiga tez javob beruvchi dinamik subsidiya mexanizmi zarur. Ikkinchidan, tuproq unumdorligi yuqori hududlarda subsidiya ajratish hosildorlikni rag'batlantirish va eksport salohiyatini oshirishga xizmat qilishi kerak. Uchinchidan, suv tanqis hududlarga subsidiya yo'naltirish iqlim o'zgarishi ta'sirini yumshatish uchun muhim. To'rtinchidan, asosiy vositalar qiymatiga asoslangan subsidiyadning differensial taqsimoti yirik va kichik klasterlar o'rtasidagi tengsizlikni kamaytirishi mumkin.

Ushbu tadqiqot O'zbekiston qishloq xo'jaligi klasterlari moliyaviy barqarorligini ta'minlashda davlat subsidiyalarining ahamiyatini statistik tahlil asosida o'rganib chiqdi. 2018-2023 yillar davridagi ma'lumotlar tahlili quyidagi asosiy xulosalarni berdi.

Xulosa

Birinchi, yoqilg'i xarajatlari davlat subsidiyalariga eng kuchli ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi omil hisoblanadi ($\text{koeffitsient}=1,145$, $p=0,025$, $\beta=1,273$). Bu qishloq xo'jaligida energiya resurslarining muhim ahamiyatga ega ekanligini va yoqilg'i narxlari o'zgarishiga tez javob beruvchi subsidiya mexanizmi zarurligini ko'rsatadi.

Ikkinchi, tuproq unumdorligi subsidiyaga eng kuchli ijobiy ta'sir ko'rsatadi ($\beta=12.009$). Bu unumdor hududlarni qo'llab-quvvatlash orqali umumiy ishlab chiqarish hajmini oshirish strategiyasini tasdiqlaydi.

Uchinch, suv ta'minoti yaxshi bo'lgan hududlarda subsidiya kamroq ajratilishi ($\text{koeffitsient}=-1013,992$, $p=0,048$) resurslarni oqilona taqsimlash va territorial adolat printsipligiga asoslanganligini bildiradi.

To'rtinch, asosiy vositalar qiymati yuqori bo'lgan klasterlar davlat tomonidan ko'proq qo'llab-quvvatlanadi ($\text{koeffitsient}=0,054$, $p=0,022$), bu yirik ishlab chiqarish quvvatiga ega tashkilotlarni rivojlantirishga qaratilgan siyosatni ifodalaydi.

Beshinch, OLS regressiya modeli yuqori tushuntirish qobiliyatiga ega ($R^2=0,78$), bu tanlangan o'zgaruvchilarning subsidiya o'zgarishlarining 78 foizini tushuntirishini ko'rsatadi. Model statistik jihatdan ahamiyatli ($F=1950,417$, $p<0,001$) va ishonchli natijalar beradi.

Oltinch, Kreditlarni so'ndirish darajasi 89-97% oralig'ida bo'lib, klasterlarning moliyaviy intizomi yaxshi darajada ekanligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston qishloq xo'jaligining yillik hisoboti: Erishilgan natijalar, tahlillar va tendensiyalar. (2023). Toshkent.

2. Qishloq xo'jaligi statistikasi. (2023). www.stat.uz
3. Bank kreditlari va moliyalashtirish. cbu.uz
4. "Paxta xom ashyosi yetishtiruvchilar faoliyatini yanada qo'llab-quvvatlashning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-23-son qarori. 26.01.2023.
5. "Qishloq xo'jaligini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash xarajatlarini moliyalashtirishning uzluksizligini ta'minlash to'g'risida"gi PF-98-son Farmoni. 19.06.2023.
6. "Issiqxona xo'jaliklari moliyaviy ahvolini sog'lomlashtirish va rivojlantirish to'g'risida"gi PQ-413-son qarori. 02.11.2022.
7. Imtiyozli kreditlar bo'yicha hisobot.
8. Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2009). Basic Econometrics (5th ed.). McGraw-Hill Education.
9. World Bank. (2023). Uzbekistan Agriculture Sector Review. Washington, DC: World Bank.
10. FAO. (2023). Country Programming Framework for Uzbekistan 2022-2026. Food and Agriculture Organization of the United Nations.
11. Better Cotton Initiative. (2023). Better Cotton Standard System. <https://bettercotton.org>
12. Wooldridge, J. M. (2015). Introductory Econometrics: A Modern Approach (6th ed.). Cengage Learning.

O'ZBEKISTONDA JISMONIY TARBIYA VA SPORTNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY-IJTIMOIIY AHAMIYATI

Mamatov Mirziyod Normurod o'g'li,

TDIU mustaqili tadqiqotchisi,

Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti,

"Iqtisodiyot" kafedrasida katta o'qituvchisi

E-mail: mamatovmirzied@gmail.com

Orcid: 0009-0000-1476-1685

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada O'zbekistonda jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirishning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati yoritib berilgan. Shu bilan birga jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish borasida iqtisodiy va ijtimoiy masalalar nazariy jihatdan tadqiq qilingan holda ilmiy ahamiyatga ega tavsiyalar keltirib o'tilgan.*

***Kalit so'zlar:** jismoniy tarbiya va sport sohasi, iqtisodiy islohotlar, ijtimoiy ko'nikma, sog'lomlashtirish masalalari.*

***Аннотация.** В данной статье освещается экономическое и социальное значение развития физической культуры и спорта в Узбекистане. При этом теоретически изучаются экономические и социальные вопросы развития физической культуры и спорта и даются научно значимые рекомендации.*

***Ключевые слова:** физическая культура и спорт, экономические реформы, социальные навыки, проблемы здоровья.*

***Abstract.** This article highlights the economic and social importance of the development of physical education and sports in Uzbekistan. At the same time, the economic and social issues of*

Ingliz tili muharriri: Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi
Musahhih: Vaxabova Marfua Mirkamalovna
Sahifalovchi va dizayner: Zoirov Sardor Ziyodin o'g'li

2- TOPLAM

2- MAXSUS SON /2025

© Materiallar ko'chirib bosilganda, **“Management and Economics Scientific Research Journal”** jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pulli asosda chop etiladi.

El. pochta: journals@timeedu.uz

Tel.: +998 95 651 90 00

“Management and Economics Scientific Research Journal” jurnali 19.09.2024-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 404368-son reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. Litsenziya raqami:

C-5669639

PNFL: 308906510

Manzilimiz: Toshkent shahar Yakkasaroy tumani
Shota Rustaveli ko'chasi, 114